

Sygn. akt II CSK 352/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 kwietnia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSA Janusz Kaspryszyn

Protokolant Maryla Czajkowska

w sprawie z powództwa S. Spółki Akcyjnej

z siedzibą w K.

przeciwko P.

Spółce Akcyjnej z siedzibą w B.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 22 kwietnia 2016 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 18 grudnia 2014 r.,

uchyła zaskarżony wyrok w części zmieniającej wyrok Sądu Okręgowego w Ł. z dnia 12 marca 2014r., poprzez oddalenie powództwa co do kwoty 8.521.177,92 zł (osiem milionów pięćset dwadzieścia jeden tysięcy sto siedemdziesiąt siedem złotych dziewięćdziesiąt dwa grosze) z odsetkami ustawowymi (pkt 1) oraz w części rozstrzygającej o kosztach procesu (pkt 1 oraz 3, z uwzględnieniem postanowienia Sądu

Apelacyjnego z dnia 26 lutego 2015r., uzupełniającego pkt 3 wyroku) i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Powód – S. S.A. domagał się od pozwanego – P. S.A. zasądzenia kwoty 8.538.717,51 zł. Kwota ta stanowiła odsetki od opóźnienia z wypłatą dywidendy przez pozwaną spółkę za 2009 r. (art. 481 § 1 k.c.). Pozwana wypłaciła uprawnionym akcjonariuszom dywidendę dopiero po uprawomocnieniu się wyroków stwierdzających nieważność uchwał Walnego Zgromadzenia Akcjonariuszy (WZA) dotyczących tzw. dnia dywidendy. Powód dochodził wspomnianej należności od strony pozwanej jako następcy prawnego kilku spółek akcyjnych, a jednocześnie był uprawniony (z tytułu cesji) w zakresie wielu wierzytelności akcjonariuszy pozwanej spółki (i jej poprzedników prawnych).

Sąd Okręgowy zasądził od strony pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 8.538.493,90 zł z odsetkami, umorzył postępowanie co do kwoty 14.496,75 i oddalił skargę apelacją w pozostałym zakresie po dokonaniu następujących ustaleń faktycznych.

Strona pozwana jest następcą ogólnym czterech spółek akcyjnych działających w tym samym sektorze energetycznym. W czerwcu 2010 r. we wszystkich tych spółkach odbyły się WZA, na których podjęto podobne co do treści uchwały obejmujące przesunięcie tzw. dzień dywidendy (na 17 sierpnia 2010 r.). Uchwałą taką podjęła WZA P. E. B. (uchwałą nr 22 z dnia 26 czerwca 2010 r., przyjęto w niej termin wypłaty dywidendy na dzień 30 sierpnia 2010 r.). W uchwale nr 3 WZH BGE – E. T. S.A. z dnia 29 czerwca 2010 r. termin wypłaty dywidendy ustalono na dzień 30 sierpnia 2010 r. Zgodnie z uchwałą m.in. WZA PGE – K. W. B. T. S.A. z dnia 30 czerwca, termin wypłaty dywidendy oznaczono na dzień 27 sierpnia 2010 r., a uchwałą nr 3 WZH PGE – Z.E. D. O. S.A. z dnia 26 czerwca 2010 r. przewidziano termin wypłaty dywidendy w dniu 30 sierpnia 2010 r.

W odpowiednich postępowaniach sądowych uchwały te zostały unieważnione w części dotyczącej ustalenia dnia dywidendy na 17 sierpnia 2010 r. Postępowania te toczyły się w latach 2010-2013, zostały już prawomocnie zakończone i we wszystkich z nich doszło do zabezpieczenia roszczenia

akcjonariuszy-powodów poprzez ustanowienie zakazu wykonywania zaskarżonych uchwał do czasu prawomocnego zakończenia postępowania.

Pozwana Spółka wypłaciła do dnia 30 sierpnia 2010 r. dywidendę uprawnionym akcjonariuszom, którzy posiadali akcje spółki w dniu 17 sierpnia 2010 r. Po wydaniu wspomnianych wyroków unieważniających uchwałę WZA czterech spółek pozwana Spółka wypłaciła zaległą dywidendę uprawnionym osobom wraz z odsetkami za opóźnienie.

Powód nabył od akcjonariuszy i b. akcjonariuszy pozwanej Spółki wierzytelności wobec tej Spółki o zapłatę odsetek za opóźnienie w wypłacie dywidendy należnej akcjonariuszom. Chodzi o opóźnienie w wypłacie dywidendy akcjonariuszom na podstawie uchwały nr 22 WZA spółki P. – E. B. S.A. (obecnie: P. S.A. w B.) z dnia 26 czerwca 2010 r. Nabył także takie wierzytelności wobec pozwanego jako następcy prawnego spółek, których walne zgromadzenie akcjonariuszy podjęły odpowiednie uchwały o wypłatę dywidendy (uchwała nr 3 WZA spółki E. T. z dnia 29 czerwca 2010 r.; uchwała nr 4 WZA spółki P. K. W. B. S.A. z 30 czerwca 2010 r.; uchwała nr 3 WZA spółki PGE – Z. E. D. O. S.A. z dnia 21 czerwca 2010 r.). Wśród wierzytelności wobec pozwanego o zapłatę odsetek za opóźnienie figuruje też wierzytelność powoda, bowiem poprzednik prawny powoda został przez niego przejęty w wyniku połączenia spółek akcyjnych, a był on akcjonariuszem P.K. W. B. T. S.A.

Powód powiadamiał pozwanego w 2013 r. o nabyciu wspomnianych wierzytelności, dokonał ich zestawienia i wezwał pozwanego do zapłaty.

W okresie od lipca 2013 r. do lutego 2014 r. powód zawarł z większością akcjonariuszy porozumienia zawierające odpowiedni aneks do umów o nabyciu akcji, w których zaznaczono, że przez ujętą w treści tych umów „zwłokę” strony rozumieją „opóźnienie w zapłacie dywidendy” i potwierdzają objęcie cesją właśnie wierzytelności z tytułu opóźnienia w wypłacie tej dywidendy.

Roszczenia o zapłatę odsetek za opóźnienie w wypłacie dywidendy powód nabył zatem na podstawie wielu umów przelewów tej wierzytelności zawartych z akcjonariuszami czterech wspomnianych spółek, których następcą prawnym jest strona pozwana. Wierzytelność o wypłatę dywidendy powstała z chwilą

podjęcia przez walne zgromadzenie akcjonariuszy spółek odpowiednich uchwał o przeznaczeniu zysku. W chwili podejmowania tych uchwał powód był też akcjonariuszem P. – K. W. B. T. S.A, a pozwana jest następcą prawnym tej spółki.

We wszystkich uchwałach WZA czterech spółek dokonano podziału zysku za 2009 r. i ustalono tzw. dzień dywidendy w dniu 17 sierpnia 2010 r. oraz ustalono późniejszy termin jej wypłaty. Według Sądu Okręgowego, w związku ze stwierdzeniem nieważności wspomnianych uchwał na podstawie art. 425 § 1 k.s.h. w zakresie ustalenia dnia dywidendy, za dzień dywidendy uznać należy dzień podjęcia tych uchwał, dzień ten bowiem określa krąg akcjonariuszy uprawnionych do udziału w podziale zysku. Wyroki unieważniające wspomniane uchwały, zapadłe w postępowaniu z powództwa różnych akcjonariuszy, mają moc prawną w stosunkach między spółką i wszystkimi jej akcjonariuszami. W tej sytuacji dopiero w wyniku stwierdzenia nieważności uchwał powód znalazł się w grupie podmiotów uprawnionych do otrzymywania dywidendy. Spółka wypłaciła uprawnionym zaległą dywidendę wraz z odsetkami od dnia wydania prawomocnych i wykonalnych wyroków unieważniających do dnia zapłaty.

W ocenie Sądu Okręgowego, termin wypłaty dywidendy podmiotom uprawnionym określały uchwały przeznaczające część zysku do podziału, był on ustalony na dzień 30 sierpnia 2010 r. Uchwały te określały wysokość zysku do podziału, zmieniała się tylko suma do wypłaty przypadająca na każdego z uprawnionych. Pozwana spółka nie wypłaciła dywidendy na rzecz powoda (jego poprzedników prawnych) z przyczyn wynikających z treści unieważnionych uchwał, także z racji zakazu ich wykonywania wynikającego z postanowień o zabezpieczeniach. Opóźnienie nie było zatem zawinione, ale świadczenie istniało i było wymagalne.

Według Sądu Okręgowego, powód był legitymowany do dochodzenia należności wynikających z umów przelewu wierzytelności (roszczeń o odsetki za opóźnienie z zapłatą dywidendy). Rozważając skutki prawne prawomocnych wyroków stwierdzających nieważność uchwał w zakresie ustalenia dnia dywidendy, Sąd Okręgowy odwołał się do stanowiska prezentowanego w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 18 września 2003 r., II CZP 13/13 (OSNC 2014, nr 3, poz. 23).

Stwierdził przy tym, że wymagalność roszczeń pominiętych pierwotnie akcjonariuszy „faktycznie jest skutkiem wyroku stwierdzającego nieważność uchwały, ale skoro wyrok ten ma moc ex tunc, to stan opóźnienia w wypłacie dywidendy także jest wsteczny”. Wszystkim uprawnionym akcjonariuszom udział w zysku należał się w tej samej kolejności i w tym samym czasie (w czasie podjęcia uchwały WZA w tym zakresie). Badając z kolei wpływ ustanowionych zabezpieczeń w postaci zakazu wykonywania kwestionowanych uchwał WZA, Sąd Okręgowy wyjaśnił, że byłoby sprzeczne z istotą instytucji zabezpieczenia twierdzenie, iż skorzystanie z niej przez jednego z akcjonariusza może mieć jakiś negatywny wpływ na roszczenie o zapłatę odsetek za opóźnienie przysługujące temu akcjonariuszowi oraz pozostałym akcjonariuszom, wobec których wydano wyrok stwierdzający nieważność zaskarżonej uchwały.

W toku postępowania nie była kwestionowana ilość posiadanych przez powoda i jego poprzedników prawnych akcji na dzień dywidendy, wysokość dywidendy przypadająca na jedną akcję i łączna wysokość należnej dywidendy. Oznaczało to, że łączna należność w związku z opóźnieniem w wypłacie akcji wynosiła 8.538.493,84 zł i w tym zakresie Sąd Okręgowy uwzględnił powództwo.

W wyniku apelacji strony pozwanej Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w pkt 1, 3 i 7 w ten sposób, że obniżył zasądzoną w pkt 1 należność do kwoty 11 315,98 zł i oddalił apelację w pozostałym zakresie. Postanowieniem z dnia 26 lutego 2015 r. uzupełniono wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 18 grudnia 2014 r. w odniesieniu do kosztów procesu należnych stronie pozwanej.

Sąd Apelacyjny przyjął istnienie legitymacji czynnej po stronie powoda, która wynikała z dokonywanych cesji wierzytelności i obejmowała odsetki za opóźnienie (art. 481 § 1 k.c.). Podzielając stanowisko Sądu Najwyższego zawarte w uchwale z dnia 18 września 2013 r., III CZP 13/13, dotyczące prawnego charakteru wyroku stwierdzającego nieważność uchwały WZA, Sąd Apelacyjny nie podzielił jednak stanowiska Sądu Okręgowego w odniesieniu do określenia momentu wymagalności roszczenia o odsetki za opóźnienie. Termin spełnienia świadczenia, a tym samym wymagalność roszczenia określony został w art. 455 k.c. Dla ustalenia

istnienia wierzytelności z tytułu dywidendy, określenia wymagalności roszczenia o jej zapłatę, a tym samym stanu opóźnienia dłużnika podstawowe znaczenie ma określenie charakteru prawnego orzeczeń sądowych, które zapadły w wyniku wytoczenia powództwa na podstawie art. 425 k.s.h. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, sam fakt sprzeczności uchwały z ustawą nie daje podstaw do jej nierespektowania. Oznacza to przyjęcie stanu związania uchwałą od daty jej powzięcia do daty prawomocnego wyroku, który eliminuje uchwałę z obrotu prawnego. W konsekwencji Sąd ten przyjął, że wadliwe uchwały WZA czterech spółek musiały być zatem respektowane przez stronę pozwaną aż do czasu wydania prawomocnych wyroków stwierdzających ich częściową nieważność. Uchwały te w ich pierwotnym, wadliwym brzmieniu co do dnia dywidendy nie stanowiły podstawy jakichkolwiek roszczeń powoda (i jego poprzedników prawnych) o wypłatę dywidendy. Roszczenia takie powstały po stronie powodowej dopiero w związku z konstytutywnym stwierdzeniem nieważności uchwał WZA co do dnia dywidendy. W okresie od terminu zapłaty (wskazanego w kwestionowanych uchwałach) do dnia wydania prawomocnych orzeczeń, stwierdzających ich częściową nieważność, dłużnik nie miał wiedzy o istnieniu skonkretyzowanej (przedmiotowo i podmiotowo) wierzytelności powodowej spółki (jej poprzedników prawnych) i obowiązku ich zaspokojenia. W tym okresie aktualnie uprawnieni nie mieli możliwości skutecznego żądania spełnienia świadczenia, obejmującego zapłatę dywidendy i ich ewentualne powództwa w tym zakresie nie miałyby szans na uwzględnienie. Skoro w omawianym okresie nie powstał stan wymagalności roszczeń o wypłatę dywidendy, nie pojawiło się także opóźnienie po stronie dłużnika (art. 481 § 1 k.c.).

W ocenie Sądu Apelacyjnego, ustanowione w toku postępowania o stwierdzenie nieważności uchwał WZA (art. 425 § 1 k.s.h.) zabezpieczenia nowacyjne (art. 755 § 1 pkt 1 k.p.c.) - mimo tymczasowego charakteru procesowego - kształtowały też sferę prawną osób, wobec których odnosiły skutki prawne. Normowały one także sferę prawną wszystkich podmiotów uprawnionych do dywidendy. W świetle zaskarżonych uchwał miały też znaczenie dla określenia stanu wymagalności roszczeń o wypłatę dywidendy, ponieważ w okresie obowiązywania zabezpieczeń stanowiły one przeszkodę w dochodzeniu roszczeń.

Istnienie zabezpieczenia w postaci zakazu wykonywania uchwał WZA wykluczało jednocześnie możliwość dobrowolnego wykonania zobowiązania przez dłużnika. Innymi słowy, wspomniane postanowienia o udzielenie zabezpieczenia „same w sobie przesunęły termin wymagalności roszczeń o wypłatę dywidendy”.

W konsekwencji żądanie pozwu okazało się uzasadnione jedynie w zakresie odsetek za opóźnienie w wypłacie dywidendy przysługującej akcjonariuszom P. – K.W. B. T. S.A. za okres od dnia 2 marca 2011 r. do dnia 8 lipca 2011 r. (kwota - 17.315,98 zł).

W skardze kasacyjnej strony powodowej, w której zaskarżone rozstrzygnięcia zawarte w pkt 1 i 3 wyroku Sądu Apelacyjnego, podnoszono zarzuty naruszenia przepisów prawa procesowego, a mianowicie - art. 730 § 1, art. 730¹ § 1 i § 2 oraz art. 755 § 1 k.p.c., a także naruszenie przepisów prawa materialnego: art. 425 § 1 k.s.h., art. 427 § 1, § 2 i § 4 k.s.h. w zw. z art. 348 § 4 zd. pierwsze k.s.h.; z art. 348 § 4 zdanie pierwsze k.s.h. w zw. z art. 425 § 1 i art. 427 § 1, § 2, § 4 k.s.h. w zw. z art. 455 k.c. i w zw. z art. 2 k.s.h.; art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 2 k.s.h. w zw. z art. 425 § 1 i art. 427 § 1, § 2 i § 4 k.s.h.; art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 2 k.s.h.; art. 746 § 1 k.p.c.

Skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku w zaskarżonej części (pkt 1, 3) oraz orzeczenie co do istoty sprawy, zgodnie z żądaniem zgłoszonym w pozwie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. Wskazując na rozbieżności w judykaturze i piśmiennictwie w odniesieniu do ujęcia i prawnego charakteru sankcji uznania uchwały walnego zgromadzenia akcjonariuszy za sprzeczną z ustawą (art. 425 § 1 k.s.h.), strona skarżąca broni stanowiska, zgodnie z którym uchwała walnego zgromadzenia spreczna z ustawą jest bezwzględnie nieważna, a tym samym wyrok stwierdzający nieważność uchwały ma charakter deklaratoryjny (s. 32 i n. skargi). Wyjaśnia jednocześnie, że przyjęcie odmiennego stanowiska, wyrażonego w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 18 września 2013 r., III CZP 13/13, nie ma istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia, skoro wyrok stwierdzający

nieważność uchwały walnego zgromadzenia akcjonariuszy wywiera skutek *ex tunc* (s. 37 skargi).

W ocenie Sądu Najwyższego, brak jest uzasadnionych podstaw do podważania stanowiska prawnego zajętego w uchwale z dnia 18 września 2013 r., III CZP 13/13. W uzasadnieniu tej uchwały trafnie wskazano, że pomimo istotnych argumentów prawnych uzasadniających bezwzględną nieważność uchwał zgromadzenia akcjonariuszy sprzecznych z ustawą, więcej argumentów przemawia jednak za podjęciem uchwały, iż sprzeczne z ustawą uchwały wspólników m.in. spółki akcyjnej nie są bezwzględnie nieważne, a wyrok stwierdzający ich nieważność ma charakter konstytutywny, gdyż jest on niezbędny do wykluczenia uchwały sprzecznej z ustawą z obrotu prawnego ze skutkiem *ex tunc*. Nie oznacza to zatem, że zaskarżona uchwała walnego zgromadzenia akcjonariuszy była od początku nieważna. Wyrok Sądu, wydany na podstawie art. 425 § 1 k.s.h., niweczy byt prawny zaskarżonej uchwały od chwili jej powzięcia, prowadząc do stworzenia sytuacji, jakby uchwałą w ogóle nie została podjęta, przy czym możliwość powołania się na ten skutek aktualizuje się dopiero z chwilą wydania prawomocnego wyroku stwierdzającego sprzeczność kwestionowanej uchwały z ustawą. Przepis art. 425 § 1 k.s.h. stanowi zatem regulację szczególną i wprowadził szczególną, oryginalną postać nieważności, różniącą się od tradycyjnie rozumianej nieważności bezwzględnej (art. 58 k.c.), a bliższą konstrukcji nieważności względnej określanej także jako „unieważnielność”, „wzruszalność”, „zaczepielność”.

Przyjęta zatem w uchwale konstrukcja szczególnej nieważności (nieważności względnej) powinna odnosić się także do wspomnianych wcześniej czterech uchwał walnych zgromadzeń akcjonariuszy, określających dzień dywidendy w dniu 17 stycznia 2010 r. Uchwały te w zakresie dotyczącym wskazania dnia dywidendy zostały uznane za nieważne ze skutkiem wstecznym (*ex tunc*). Otwartym zagadnieniem pozostaje to, jak należy rozumieć taki skutek wsteczny w zakresie określonej sytuacji prawnej, w tym w odniesieniu do m.in. zindywidualizowanego stosunku obligacyjnego łączącego spółkę akcyjną z akcjonariuszem, będącego wynikiem podjęcia uchwały o podziale dywidendy.

2. Odpowiedź na pytanie o skutki prawne stwierdzenia nieważności wspomnianych czterech uchwał w zakresie dotyczącym ustalenia dnia dywidendy powinna być poprzedzona ustaleniem charakteru prawnego roszczenia powoda objętego obecnym postępowaniem. Jak już wcześniej wspomniano, żądanie powoda obejmuje wiele jednakowych - nabytych na podstawie różnych tytułów prawnych - roszczeń akcjonariuszy pozwanej Spółki (ich następców prawnych) o zapłatę odsetek za opóźnienie z wypłatą dywidendy za 2009 r. (art. 348 § 1 - § 3 k.s.h.).

Pojawiła się natomiast kwestia początku biegu opóźnienia z wypłatą tej dywidendy podmiotom uprawnionym w związku ze stwierdzeniem sprzeczności z ustawą czterech uchwał WZA w zakresie dotyczącym dnia dywidendy (17 sierpnia 2010 r.). Chodziło zatem o to, czy bieg ten mógł rozpocząć się dopiero po uprawomocnieniu się wyroków stwierdzających sprzeczność z ustawą czterech uchwał w zakresie dotyczącym dywidendy, czy jeszcze wcześniej, tj. już po upływie terminów wypłaty dywidendy wskazanych w tych uchwałach. Oznacza to, że obecny spór dotyczy kwestii właściwego wykonania świadczenia pieniężnego wynikającego ze stosunku obligacyjnego, łączącego obecnie pozwaną spółkę jako dłużnika i stronę powodową jako podmiot uprawniony (art. 471 k.c. i art. 481 § 1 k.c.). Innymi słowy, chodzi tu o odpowiedzialność kontraktową strony pozwanej w związku z ewentualnym niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem zobowiązania pieniężnego w postaci wypłaty dywidendy.

3. W uchwale Sądu Najwyższego z dnia 18 września 2013 r., CZP 13/13 rozstrzygnięto jedynie w sposób ogólny kwestię charakteru prawnego sankcji w razie sprzeczności uchwały walnego zgromadzenia z ustawą (art. 425 § 1 k.s.h.). Otwartym zagadnieniem pozostaje natomiast sposób adaptowania przyjętej w tej uchwale sankcji ogólnej do konkretnych sytuacji prawnych wykreowanych lub ukształtowanych przez uchwałę, następnie zakwestionowaną prawomocnym wyrokiem sądowym.

Sądy meriti w odmienny sposób rozumiały i ujmowały skutek ex tunc wywołany prawomocnymi wyrokami stwierdzającymi, że wspomniane cztery

uchwały WZA były sprzeczne z ustawą w zakresie określenia dnia dywidendy za 2009 r.

W ocenie Sądu Okręgowego, prawomocny wyrok nie zmieniał wysokości zysku przeznaczonego do wypłaty, daty wypłaty, powodował jedynie to, że krąg uprawnionych do dywidendy należy ustalić na inną datę. Skutek *ex tunc* wyroku oznacza zatem tyle, że od początku uprawniony był do dywidendy krąg akcjonariuszy wynikający z kwestionowanej uchwały w kształcie określonym ostatecznie wyrokiem stwierdzającym w części jej nieważność. Jednocześnie potrzeba respektowania skutków podjętej uchwały „wyraża się właśnie w braku możliwości żądania zwrotu dywidendy od akcjonariuszy, którzy uzyskali jej wypłatę według jej brzmienia w kształcie przed stwierdzeniem jej nieważności” (s. 10 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). W takiej sytuacji Sąd Okręgowy przyjął że wymagalność roszczeń akcjonariuszy (poprzedników prawnych powoda) jest skutkiem wyroku stwierdzającego nieważność uchwały, a skoro wyrok ten ma moc wsteczną, to stan opóźnienia w wypłacie dywidendy pojawił się również jako wsteczny.

Według Sądu Apelacyjnego, wyrok stwierdzający nieważność uchwały w zakresie ustalania dnia dywidendy decydował również o kręgu osób uprawnionych do dywidendy. Sam fakt sprzeczności uchwały z ustawą nie tworzy podstaw do jej prawnego nierespektowania, co oznacza, że uchwały walnego zgromadzenia akcjonariuszy czterech spółek musiały być honorowane przez stronę pozwaną aż do wydania prawomocnych wyroków, stwierdzających ich częściową nieważność i powodujących ich eliminację z obrotu prawnego w tym zakresie. Uchwały takie w ich pierwotnym, wadliwym brzmieniu nie stanowiły podstawy do dochodzenia wierzytelności strony powodowej (i jej poprzedników prawnych) o wypłatę dywidendy. Wierzytelności także powstały po stronie powodowej dopiero w związku z konstytutywnym stwierdzeniem nieważności uchwał co do dnia dywidendy. Konstytutywny charakter wyroku stwierdzającego nieważność uchwały przesądza o jego prejudycjalnym znaczeniu dla roszczenia o wypłatę dywidendy, wcześniej nie mógł zatem powstać stan wymagalności wierzytelności strony powodowej i jej poprzedników prawnych i tym samym – nie mogło pojawić się opóźnienie w zapłacie dywidendy (art. 481 § 1 k.c.).

Przy analizie skutków prawnych sankcji prawnej przyjętej we wspomnianej uchwale Sądu Najwyższego szczególnej konstrukcji nieważności względnej) w zakresie roszczeń strony powodowej, należy wziąć pod uwagę charakter prawny tych roszczeń oraz to, czy i w jakim zakresie wspomniane cztery uchwały wywarły wpływ na ostateczne ukształtowanie stosunku obligacyjnego łączącego strony i obejmującego obowiązek wypłaty należnej dywidendy. Jak wspomniano, należności strony powodowej (odsetki za opóźnienie z zapłatą dywidendy) dochodzone są obecnie w ramach odpowiedzialności kontraktowej pozwanej spółki (art. 471 k.c., art. 481 § 1 k.c.).

Należy stwierdzić, że konstytutywny skutek wyroków stwierdzających sprzeczność uchwał z ustawą trzeba rozumieć w ten sposób, iż uchwały te z chwilą uprawomocnienia się wspomnianych wyroków zostają definitywnie wyeliminowane z obrotu prawnego. W rozpatrywanej sprawie oznacza to, że podważone zostały w ten sposób postanowienia uchwał dotyczące określenia dnia dywidendy (17 sierpnia 2010 r.), co - jak trafnie podkreśliły oba Sądy meriti - może przesądzać o określeniu kręgu podmiotów ostatecznie uprawnionych do dywidendy (s. 10 i s. 20 uzasadnienia zaskarżonego wyroku). Nie podważono natomiast pozostałych postanowień uchwał, tj. samego podziału zysku za 2009 r., terminu i sposobu wypłaty należności dywidendowych akcjonariuszom (na ich rachunki bankowe). Te elementy uchwał nie były bowiem objęte zaskarżeniem i rozstrzygnięciem na podstawie art. 425 § 1 k.s.h.

Jeżeli prawomocne wyroki wywarły także skutki *ex tunc* w postaci przywrócenia stanu prawnego z okresu przed podjęciem uchwały, to takie konsekwencje prawomocnych (przewidywalnych) wyroków należy odnieść do sytuacji prawnej poszczególnych akcjonariuszy. Oznacza to, że akcjonariuszy tych - bezprawnie wyeliminowanych z kręgu osób uprawnionych do dywidendy na podstawie wadliwych uchwał - powinien łączyć z pozwaną spółką taki stosunek obligacyjny, obejmujący obowiązek wypłaty dywidendy, jaki łączyłby ich wówczas, gdyby nie podjęto wadliwej uchwały. Stwierdzenie nieważności uchwały w odniesieniu do dnia dywidendy powoduje zatem restytucję wspomnianego stosunku obligacyjnego ze wszystkimi wynikającymi stąd konsekwencjami prawnymi. Jest już dalszą kwestią to, czy i jak zostaną sformułowane odpowiednie

roszczenia akcjonariusza (wierzyciela) wobec spółki akcyjnej (dłużnika z tytułu dywidendy) po uzyskaniu przez akcjonariusza prejudykatu na podstawie art. 425 § 1 k.s.h. o skutkach *ex tunc*. Może on domagać się zapłaty dywidendy (wykonania świadczenia głównego), może też zgłosić roszczenie o odsetki za opóźnienie z zapłatą tej dywidendy, powołując się na pełną restytucję stosunku obligacyjnego, obejmującego także zawarty w niekwestionowanych postanowieniach uchwał terminu wypłaty należności dywidendowych. Skoro w rozpoznawanej sprawie – jak wystawiono - zgłoszono właśnie roszczenie o zapłatę odsetek za opóźnienie z wypłatą dywidendy w ramach odpowiedzialności kontraktowej pozwanej Spółki, to należy przyjąć, że strona pozwana nie może skutecznie bronić się zarzutami, iż opóźnienie w wypłacie dywidendy (świadczenia głównego) następuje z przyczyn, za które pozwana spółka (dłużnik) nie ponosi odpowiedzialności (art. 471 k.c., art. 481 § 1 k.c.). Obowiązek zapłaty odsetek w związku z opóźnieniem z zapłatą świadczenia pieniężnego nie jest bowiem uzależniony od tego, jakie są przyczyny takiego opóźnienia.

Sąd Najwyższy nie podziela stanowiska zawartego w uzasadnieniu wyroku tego Sądu z dnia 18 lutego 2016 r., II CSK 156/15 (nie publ.), w którym m.in. stwierdzono, że mimo wstecznego skutku wyroku o stwierdzenie nieważności uchwały walnego zgromadzenia akcjonariuszy sprzecznej z ustawą do czasu jego uprawomocnienia się wyłączone zostaje opóźnienie dłużnika ze spełnieniem świadczeń. Świadczenia takie aktualizują się bowiem dopiero w związku z konstytutywnym stwierdzeniem nieważności uchwały.

4. Odrębnym zagadnieniem powstaje wpływ zabezpieczeń nowacyjnych ustanowionych w toku postępowań o stwierdzenie nieważności czterech uchwał WZA na powstanie stanu opóźnienia pozwanej spółki z zapłatą dywidendy uprawnionym akcjonariuszom. Chodzi o zabezpieczenia w postaci zakazu wykonywania kwestionowanych uchwał na czas procesu o stwierdzenie ich nieważności z powodu niezgodności z ustawą (art. 425 § 1 k.s.h., art. 755 § 1 k.p.c.). Sądy meriti zajęły w tej kwestii odmienne stanowisko, poparte szerszą argumentacją prawną, wychodzącą z odmiennych założeń. O ile - w ocenie Sądu Okręgowego - postanowienie o wspomnianym zabezpieczeniu nowacyjnych nie ma wpływu na powstanie stanu opóźnienia pozwanej Spółki („nie przesuwają

terminu wymagalności” roszczenia o wypłatę dywidendy i nie ma charakteru trwałego; s. 11- 12 uzasadnienia zaskarżonego wyroku), o tyle Sąd Apelacyjny po dłuższym wywodzie prawnym doszedł do wniosku, że wspomniane zabezpieczenia stanowiły jednak przeszkodę w dochodzeniu roszczeń o wypłatę dywidendy. Wykluczały one bowiem możliwość dobrowolnego świadczenia przez dłużnika, a w konsekwencji - prowadziły do „przesunięcia terminu wymagalności roszczeń o wypłatę dywidendy” (o czas ich trwania; s. 24-25 uzasadnienia zaskarżonego wyroku).

W ocenie Sądu Najwyższego, właściwego rozstrzygnięcia omawianej kwestii nie przesadza odwoływanie się do funkcji, istoty, czasowego i podmiotowego zasięgu, skuteczności wspomnianych zabezpieczeń nowacyjnych. Chodzi natomiast o odpowiedź na pytanie, czy i w jakiej ewentualnie mierze zabezpieczenia te mogą kształtować treść stosunków obligacyjnych, łączących akcjonariuszy z pozwaną spółką i obejmujących obowiązek zapłaty dywidendy we właściwym czasie (określonych w treści umów o podziale zysku za 2009 r.).

Powód dochodzi odsetek za opóźnienie z wypłatą dywidendy w ramach reżimu odpowiedzialności kontraktowej pozwanej spółki (art. 481 § 1 k.c., art. 471 k.c.). Postanowienia o zabezpieczeniu nowacyjnym nie modyfikują, oczywiście, treści stosunków obligacyjnych łączących akcjonariuszy z pozwaną Spółką. Stanowią zdarzenia, na które nie może powoływać się pozwana Spółka wobec akcjonariuszy (a obecnie strony powodowej) po uzyskaniu przez nich prejudykatów w postaci stwierdzenia sprzeczności z prawem czterech uchwał walnych zgromadzeń akcjonariuszy w części dotyczącej określenia dnia dywidendy. Odsetki za opóźnienie zwykłe w zapłacie świadczenia pieniężnego należą się bowiem uprawnionemu wierzycielowi niezależnie od tego, czy dłużnik odpowiada za uregulowanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania pieniężnego (art. 471 k.c. i art. 481 § 1 k.c.).

Z przedstawionych względów należało podzielić zarzut naruszenia przez Sąd Apelacyjny art. 425 § 1 k.s.h. w zakresie dotyczącym skutków prawnych ex tunc wyroku stwierdzającego naruszenie ustawy w odniesieniu do uchwał określających dzień dywidendy, a także art. 481 § 1 k.c., skoro Sąd ten doszedł do nietrafnego

wniosku, że należności o wypłatę dywidendy powstały dopiero w związku z konstytutywnym stwierdzeniem nieważności wspomnianych uchwał i przyjął możliwość powstania opóźnienia pozwanej Spółki z wypłatą dywidendy w późniejszym okresie. Należy też wyjaśnić, że w rozpoznawanej sprawie Sąd Apelacyjny nie stosował wprost powołanych w skardze przepisów art. 746 § 1 k.p.c., art. 730 § 1 k.p.c., art. 730¹ § 1 i § 2 k.p.c. oraz art. 755 § 1 k.p.c., a rozważał jedynie skutki prawne ustanowienia zabezpieczenia w postaci zakazu wykonywania uchwał w zakresie powstania stanu opóźnienia pozwanej spółki (art. 481 § 1 k.c.). Nie sposób zatem twierdzić, że doszło do naruszenia tych przepisów przez ich błędną wykładnię.

Naruszenie wspomnianych przepisów prawa materialnego spowodowało konieczność uchylenia zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego, zmieniającego wyrok Sądu Okręgowego z dnia 12 marca 2014 r., poprzez oddalenie powództwa co do kwoty 8 521 177,92 zł z odsetkami ustawowymi (pkt 1 wyroku) oraz w części rozstrzygającej o kosztach procesu (pkt 1 oraz 3 wyroku z uwzględnieniem postanowienia z dnia 26 lutego 2015 r. uzupełniającego pkt 3 wyroku) i w tym zakresie - przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

jw,aj

kc